

השפעת התכנית "בקול הכוח" על תפקודים רגשיים חברתיים וקוגניטיביים בקרב

ילדי גן

עורכות המחקר: ד"ר אורית ברט וגבי הילה גל

המחקר נערך בשיתוף עם עיריית רעננה

החוג לריפוי בעיסוק, בית הספר למקצועות הבריאות, הפקולטה לרפואה,

אוניברסיטת תל אביב

מבוא

למידה והתערבות מוקדמת בגיל הגן, חשובות להישגים אקדמאים בבית הספר (Karoly et al., 1998). בשנת 2005 הוקמה בישראל הוועדה לבחינתן של דרכי החינוך לגיל הגן. במשך שנתיים דנה הוועדה בממצאים אמפיריים הנוגעים בהיבטים התפתחותיים ופדגוגיים שונים בחינוכם של ילדים צעירים בגני הילדים (מגיל 3) ובכיתות הנמוכות של בתי הספר היסודיים. אחת ממסקנותיה של הוועדה היא שיש להתייחס לדרכי החינוך בגיל הרך מתוך הבנה שהפוטנציאל להפקת המרב מבית הספר הוא תוצר של סביבה לימודית מוקדמת, כבר בגיל הגן (קליין ויבלון, 2008).

מסקנות הוועדה תואמות לתוצאות של מחקרים בנושא יעילות תכניות התערבות בגיל הגן. תכניות התערבות מקדמות שיושמו בגיל הגן הציגו שיפור ביכולות חברתיות, קוגניטיביות והישגים אקדמיים (Takanishi & Bogard, 2007; Vandell et al., 2010). מחקר נוסף הוכיח שניתן לשפר מיומנויות החשובות ללמידה בכיתה א' כבר בגיל הגן, ע"י אימון במסגרת תכנית התערבות (Diamond, Barnett, Thomas, & Munro, 2007a). מחקר אורך שבוצע בארה"ב, הוכיח שהתערבות מוקדמת בגיל הרך, משפיעה גם על התנהגות ויכולת הסתגלות בגיל ההתבגרות (Vandell et al., 2010).

בישראל ובעולם קיימות מגוון תכניות התערבות מקדמות המיושמות בגני הילדים (Takanishi & Bogard, 2007). מטרתן של תכניות אלה היא לשפר את יכולתו של הילד להתמודד עם אתגרים ודרישות בחייו האקדמאים ולעזור לו להצליח בלימודיו בבית הספר ובחיי הבוגרים. תכניות אלה מתמקדות במיומנויות או תפקודים שונים, כמו קידום יכולות קריאה,

כתיבה ומתמטיקה (Diamond et al., 2007a), אומנות (קליין ויבלון, 2008), או תפקודים

קוגניטיביים, כמו יכולת ריכוז, זיכרון וויסות עצמי (Diamond et al., 2007a,b).

מחקרים בנושא הוסיפו ובדקו לאילו מיומנויות או היבטים יש להתייחס בבניית תכניות התערבות לקידום ילדי הגן והאם הם אכן הכרחיים להצלחה בבית הספר. Blair (2002) טוען שידע בתחום המחקר הנוירו-התפתחותי מצביע על קשר בין התפתחות רגשית להתפתחות קוגניטיבית ולכן יש לשקף קשר זה בתוכניות החינוכיות לגיל הרך. גם הוועדה לבחינתן של דרכי החינוך לילדי הגן בישראל, מדגישה היבטים שונים בבניית תכנית התערבות, כגון היחסים הרגשיים – חברתיים והקוגניטיביים הראשונים של הילד והשפעתם על תפיסתו העצמית כאדם וכתלמיד (קליין ויבלון, 2008).

לאור זאת מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק את השפעתה של התכנית "בקול בכוח" על תפקודים חברתיים, רגשיים וקוגניטיביים בקרב ילדים בגן חובה.

שיטה

שמונים ואחד בנים ובנות בגילאי 5-6 בגני חובה בעיר רעננה השתתפו במחקר. 50 ילדים נדגמו מגנים שבהם מועברת תכנית "בקול הכוח" (קבוצת מחקר) ו 30 ילדים נדגמו מגנים בהם מועברת תכנית הלימודים הרגילה של משרד החינוך (קבוצת ביקורת). לא נכללו במחקר ילדים שאינם דוברים עברית, שהוריהם אינם דוברים עברית וכן ילדים עם בעיות סומטיות ועיכוב התפתחותי כמו שיתוק מוחין, אוטיזם, פיגור ומצבים נוירולוגיים ופסיכיאטרים שונים. נערכה התאמה של גיל ומין בין קבוצת המחקר לקבוצת הביקורת. לאחר קבלת אישור לביצוע המחקר ממשרד החינוך ואישור של ועדת האתיקה של אוניברסיטת תל אביב, נבחרו הגנים שהשתתפו במחקר, ע"פ התאמה של שכונות מגורים ובתיאום עם המפקחת של משרד החינוך. נערכה פניה לכל ההורים בגנים שנבחרו להשתתף במחקר ושילדיהם ענו על הקריטריונים להכללה של המחקר והוסבר להם הליך המחקר. הפניה בוצעה באמצעות הגננות. הורים שהביעו את הסכמתם חתמו על טופס הסכמה מדעת. בתחילת שנת הלימודים, במהלך חודש ספטמבר, נבדקו הילדים ע"י 4 עוזרות מחקר אשר אינן מודעות לתכניות ההתערבות השונות המועברות בגנים. כל ילד נבדק באופן אינדיבידואלי בחדר

צדדי ושקט והועברו לו האבחונים הבאים : שאלון תפיסת משחק, שאלון בדידות, שאלון תקוה ומאמץ, אבחון TCA (גמישות מחשבתית), מבחן יום לילה (אינהיביציה) ושאלון תפיסה עצמית. להורים נשלחו שאלון פרטים אישיים, Brief לבדיקת כישורים ניהוליים וCBCL (שאלון התנהגות) למילוי בזמנם החופשי.

במהלך שנת הלימודים הועברו בגנים תכניות הלימוד, ללא התערבות מצד עורכי המחקר. לקראת סוף שנת הלימודים, בחודש מאי-יוני, נערכו בדיקות חוזרות למדידת השינוי שחל בקרב ילדי הגנים. לילדים הועברו שוב האבחונים שהועברו בתחילת השנה, באותו הסדר ובאותם התנאים ולהורים ישלחו שאלון ה Brief, CBCL ושאלון שביעות רצון מהתכנית.

תוצאות

א. נמצא הבדל מובהק במידת השיפור שהציגו ילדים בקבוצת המחקר (שהשתתפו בתכנית

"בקול הכוח") לעומת מידת השיפור שהציגו ילדים בקבוצת הביקורת (תכנית רגילה)

במהלך שנת הלימודים בתחום התפקודים הניהוליים:

1. הילדים בקבוצת המחקר הראו שיפור גדול יותר באופן מובהק מאשר הילדים בקבוצת

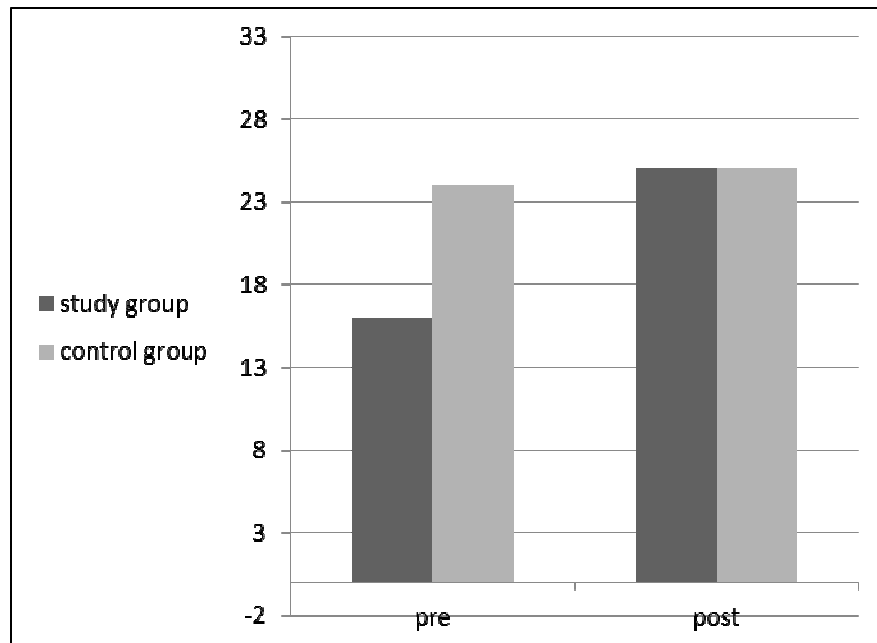
הביקורת ביכולת לבצע אינהיביציות (ראה טבלה 1 וגרף 1)

אינהיביציה היא היכולת לדחות יצר חזק וסיפוקים, מאפשרת להתנהג באופן מותאם,

הכרחית לשליטה בהסחת הדעת ומאפשרת קשב ממוקד, מתמשך וסלקטיבי (Diamond

et al., 2007b).

גרף 1 : הבדלים בין קבוצת המחקר והביקורת במידת השיפור ביכולת האינהיביציה

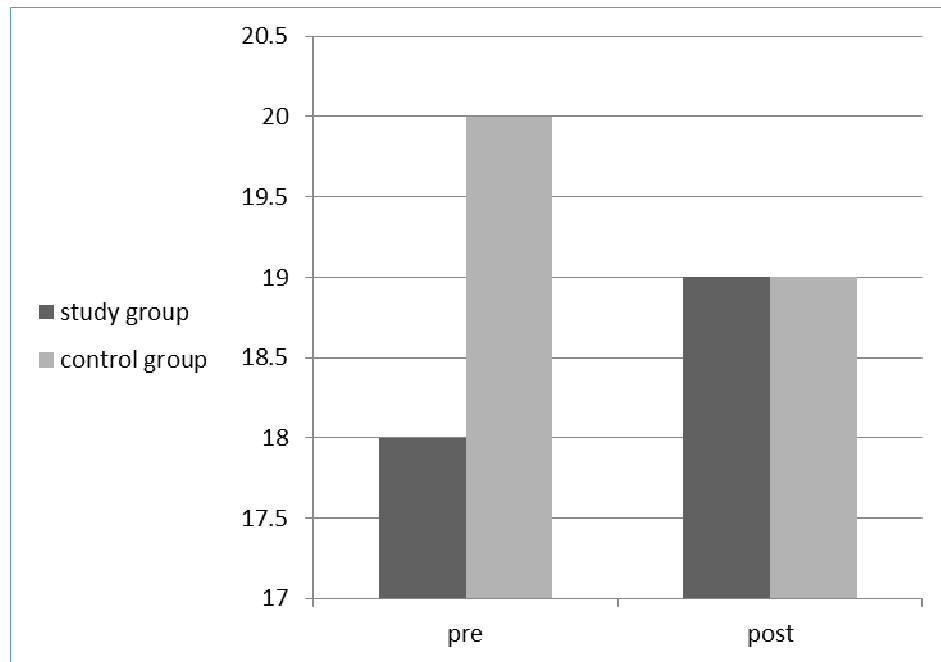

2. הילדים בקבוצת המחקר הראו שיפור גדול יותר באופן מובהק מאשר הילדים בקבוצת

הביקורת ביכולת לבצע גמישות מחשבית (ראה טבלה 1 וגרף 2)

גמישות מחשבית מאפשרת את היכולת להסתגל בזריזות לדרישות או סדרי עדיפויות משתנים, להסתגל לשינויים, משכללת את יכולת המיון והקטגוריזציה והיכולת לשנות מחשבה ופרספקטיבה (Diamond et al., 2007b; MmCarthy & Warrington, 1990).

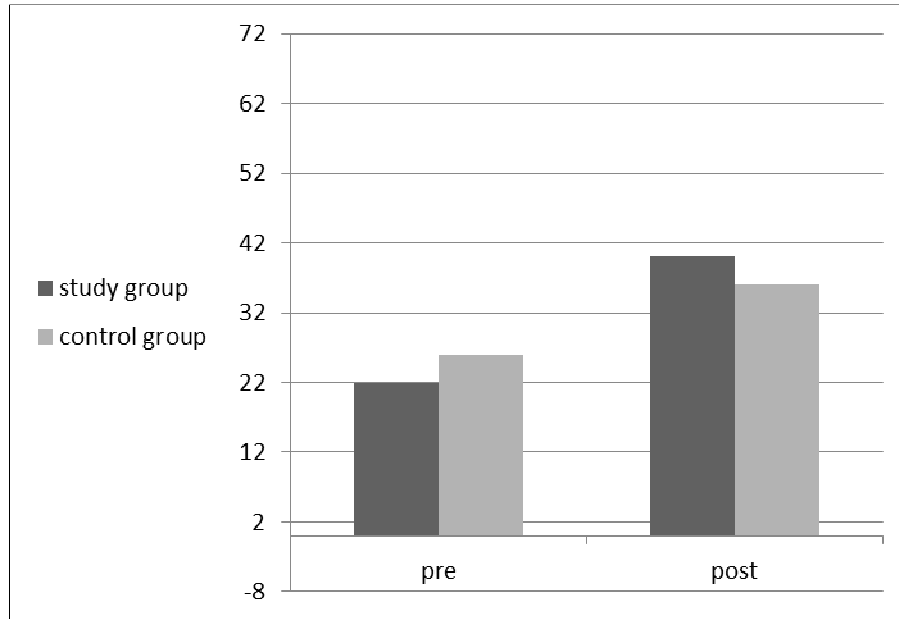
גרף 2 : הבדלים בין קבוצת המחקר והביקורת במידת השיפור בגמישות מחשבית

ב. נמצא הבדל מובהק במידת השיפור שהציגו ילדים בקבוצת המחקר (שהשתתפו בתכנית "בקול הכוח") לעומת מידת השיפור שהציגו ילדים בקבוצת הביקורת (תכנית רגילה) במהלך שנת הלימודים בתחום התפקודים החברתיים.

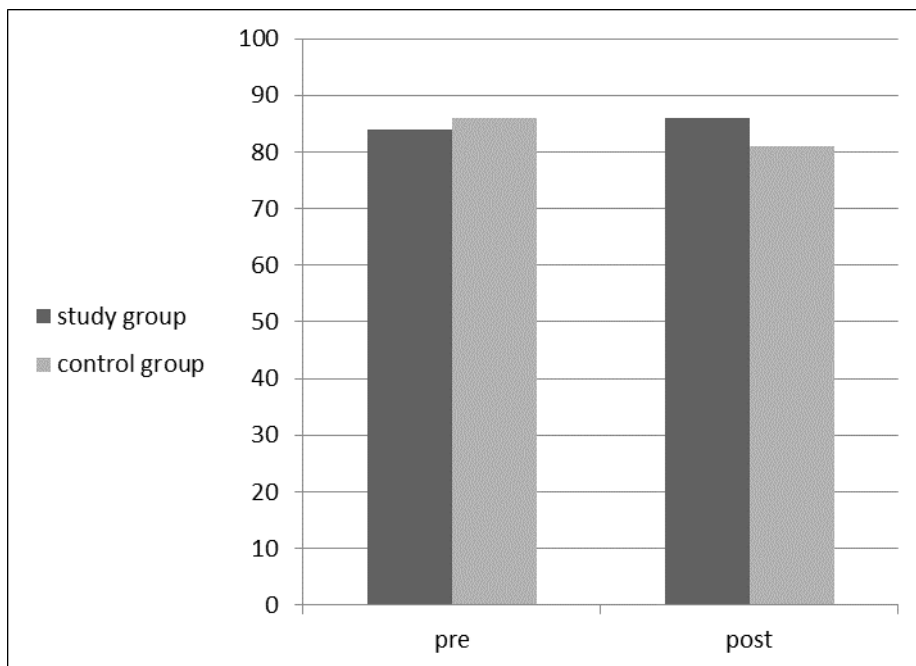
1. הילדים בקבוצת המחקר הראו שיפור גדול יותר באופן מובהק מאשר הילדים בקבוצת הביקורת בתחושת הבדידות שלהם, כלומר חשו פחות בודדים לקראת סיום השנה (ראה גרף 3 וטבלה 1).

גרף 3 : הבדלים בין קבוצת המחקר והביקורת במידת השיפור בתחושת הבדידות

2. הילדים בקבוצת המחקר הראו שיפור גדול יותר באופן מובהק מאשר הילדים בקבוצת הביקורת בתפיסה העצמית שלהם, כלומר חשו בעלי ערך רב יותר ובעלי מסוגלות עצמית גדולה יותר (ראה טבלה 1 וגרף 4)

גרף 4 : הבדלים בין קבוצת המחקר והביקורת במידת השיפור בתחושת התפיסה העצמית

טבלה 1: ממוצעים סטיות תקן והבדלים במידת השיפור בין קבוצת המחקר וקבוצת

הביקורת בתפקודים ניהוליים רגשיים וחברתיים

p	z	קבוצת ביקורת (תכנית רגילה) (סטיית תקן) ממוצע	קבוצת מחקר (בכל הכוח) (סטיית תקן) ממוצע	
0.03	-2.1	-.23(1.07)	.51 (1.92)	אינהיביציה
0.02	-2.2	2.15(4.09)	5.93(7.34)	גמישות מחשבתית
0.02	-2.1	11.00(10.18)	16.21(11.50)	בדידות
0.05	-1.9	-.54(3.15)	1.02(3.83)	תפיסה עצמית